

REFERANS:

Atalay, M. C. (2011). Rölyef sanatında tersten çalışma ve sonuçları. 5. Uluslararası Eskişehir Pişmiş Toprak Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 85-92.

POSTER SUNU

RÖLYEF SANATINDA TERSTEN ÇALIŞMA VE SONUÇLARI

POSTER PRESENTATION

WORKING IN REVERSE IN THE ART OF RELIEF AND ITS RESULTS

Mustafa Cevat Atalay¹

¹Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Resim İş Öğretmenliği Bölümü,
Ankara

*otantikresim@gmail.com

ÖZET

Bu çalışmanın amacı; rölyef sanatını tersten çalışmak, rölyefin tasarlanıp, yaratımı ve uygulaması sırasında, rölyef hamuru üzerinde yeni, plastik değer, tasarım ve düzenlemelerle, rölyefin plastiğine, canlılık ve zenginlik kazandırmaktır. Rölyefin asimetric ve ters şekillenmesi keramik hamuru üzerindeki rölyefde algı karmaşası yaratmasına rağmen, üzerinden alınan rölyef modeli, yeni imkânlarla bambaşka görsel etkiler de yaratmaktadır. Tersten çalışma, sekiz çalışma temel alınarak incelenmiş ve bulgular raporlaştırılarak, poster sunu olarak bildiri haline getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Rölyef, Keramik, Ters Doku, Düzenleme

ABSTRACT

The aim of this study is to work on the art of relief in reverse and to revitalize and add richness to the plastic of reliefs with new plastic values, designs and editions on the plastic of relief during the design, creation and application processes. Although the asymmetric and reverse forms make illusions at the reliefs on the ceramic dough, the model taken from it creates utterly different visual effects with new opportunities. Working in reverse was examined taking eight studies as the base and prepared as a poster presentation reporting the findings.

Keywords: Relief, Ceramic, Inverse Texture, Editing

1. GİRİŞ

Rölyef ya da kabartma, yüzey üzerine yapılan yükseltme ya da çökertmelere denir. Yılmaz'a göre heykel başlığına dâhil olan kabartma biçimleri bir yüzey üzerinde çıkıntı ve girinti olarak ana gövdeye bağlı formlardır (Yılmaz,1999: 15). Yüzey üzerine yükseltilerek yapılıyorsa yüksek rölyef, çökertilerek yapılıyorsa alçak rölyef adını alır (Turani, 1995: 60). "Işığın girintiler üzerine yaptığı gölgelerden ve değişik zamanlarda değişik görüntüler vermesinden faydalanarak yapılan bir tekniktir" (İşingör vd., 1986: 102). Ters rölyefleri yapmada kullanılan malzeme plastik çamurdur. Göğüş'e göre plastik çamurla yapılan şekillendirme yöntemlerine genel olarak plastik şekillendirme denir (Göğüş, 1990: 11). Ters kabartmalar ise rölyef sanatında kullanılan bir teknik olmakla birlikte çok yaygın değildir. Bu teknik hazırlanan bir plakanın üzerine tersten yapılan rölyefleme üzerine, alçı döküp ters görüntülerin rölyef olarak kullanılmasını sağlar. "Çamur kalıp yapımında, yapılacak kompozisyon çamura ters olarak işlenir veya alçı ile yapılmış bir orijinal örnek üzerinden çamurla kalıp alınır. Alınan bu kalıp üzerine istenilen malzeme ile döküm yapılarak sonuç alınır." (İşingör, vd., 1986: 102). Bu tekniğin en güzel yanı yaratıcılığa müsait bir teknik olmasının yanında, tasarlanmadan yapılmış derinlik ya da biçimlerin olumlu görüntülerini almak için idealdir. Kabartmalar alçak ve çizgi gibi ince olabileceği gibi daha yüksek bir yapıya da sahip olabilir. Ünver'e göre tüm yaratmalar gibi sanatsal yaratmanın aniden ve etkileşim olmadan geliştiği düşünülemez (Ünver, 2002: 29). Sanatsal yaratmada, rölyefi tersten uygulamada yaratıcılığın gerçekleşmesi önceki sanatsal uygulamalara dayanmakta tecrübe edilmektedir (Atalay:1179,2012). Planlanarak uygulanırsa başarı ve yaratıcılık oldukça yüksek olur.

2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Yapılan araştırmada literatür araştırması yanında, deneysel olarak yapılan çalışmada tersten kabartma ve sonuçları sırasıyla incelenmiş daha sonra bununla ilgili oluşturulan bir pano üzerinde yorumlamalarda bulunulmuştur.

3. ARAŞTIRMANIN AMACI

Rölyef tekniği ile ilgili olarak kalıplama yönteminin tersten çalışılması araştırılarak rölyefle ilgili daha yeni ve yaratıcı eserlerin meydana getirilmesine çalışmaktır. Bu araştırmaların yapılması rölyef tekniğinde yeni imkânlar yanında geleneksel rölyef sanatına da farklı bir çehre kazandıracaktır.

4. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Bu araştırma çamur kil üzerinde gerçekleşen dokular üzerinde yapılan doku kazıma ve kabartma üzerinden negatif değerlerin üzerinden alınan pozitif dokuların rölyef olarak değerlendirilmesi ile sınırlıdır. Bu çalışma sadece rölyef üzerindeki soyut ya da biçime dayalı çalışmalarla sınırlı olduğundan figüratif çalışma yapılmamıştır.

5. UYGULAMA

Bu tür çalışmalarda sanatçı özellikle, keşfeden, deneysel ve tesadüflerden kurgu yapabilen estetiği okuyabilen çalışma dinamiği ile çalışmalıdır. Rölyef yapan sanatçılar yaratıcılıklarını ne kadar çok katarlarsa o kadar eserlerdeki nitelik artar. Clark'a göre, insanın elinde ve uygulamaları kendi beceri ve çoğalan ışığında onun bilgisi ve kullanımı önemlidir ne olursa olsun geleceği sanatçı elinde tutar (Clark,1983: 108). Estetiğe düşkün bir bireyin yaratıcılığında daha üst düzeyde yaratıcı ve uygulamacı olmalıdır. Aksi durumda sıradan bir eser üretmiş olur. Sanatçı kendisine “birçok deneme yaptım, aldığım sonuç ne?” sorusunu sorarak yanıtını vermelidir.

Tersten çalışmada, uygulama şu şekilde yapılmıştır; bez; alçı, sunta vb. üzerine hamur plaka, planlanan boyutlarda açılır. Plakanın düzgünlüğü spatula ile sağlanmalıdır. Çok düz olması gerekiyorsa kilin eni ve boyuna uygun düz bir aletle perdahlama yapılır. Perdahlama işlemi plakada istenilen seviyede düzlüğü sağlar. Doku bir kompozisyonu oluşturan birimlerin yoğun tekrarı sonucu tek tek etkilerini yitirerek toplu halde etki yaratması durumudur” (Yutsever, 1988: 105). Kabartma ve çökertmeler istenilen şekilde yapılırken, tersten çalışılan rölyeflerde, İstenilen kalınlık ve ölçülerde yayılan plaka üzerine seçilen objelerle dokular oluşturularak ekleme/çıkarmalarla biçim tamamlanır. Bu sırada kompozisyonumuzu tamamlayacak her türlü objeden yararlanırsanız dikkat edeceğimiz husus oyduğumuz ya da parça aldığımız yerlerin kabartma yükselttiğimiz yerlerin ise oyuk çıkacağını unutmamamızdır. “Heykel ve resim plastik sanatların bir dalı olarak bilinir. Bu ad, onlara, plastik bir malzemeye ya da malzemelerle yapıldıkları için verilmiştir” (Yılmaz, 1999: 15). Ekleme/çıkarma işlemleri plastik kuralların harmonisiyle yapılırsa ürünün estetik değeri artar. Bu yüzden oyulan yüzeyler üzerinde ikincil derinlikler, çizgiler ya da dokular çalışırken, sade ama ifadesi güçlü bir kurgu gereklidir. Önceden oluşturulacak desen üzerinde çalışma yapmak verimliliği artırır. Desende oyulacak

yerler açık değerlerde boyanarak işlem kolaylaştırılabilir. Üründe estetik değerin yanı sıra, tekniği uygularken kilin etrafına bir koranak oluşturulmalıdır. Bu koranak ileride dökülecek alçı için uygun havuz oluşturur. Koranak genellikle saç plakadan yapılır. Alçının ya da Polyesterin kalınlığını belirleyen asılacağı yer bilgisi ile açık ya da kapalı mekân da bulunup bulunmadığıdır.

Yüzeyin doğal olması gerekiyorsa perdahlama işlemi hafifletilebilir. Sanatçılardan bazıları hiç perdahlamadan elleri ile düzelttikten sonra rölyefi şekillendirirler. Perdah yapılan yüzey uygulamaya geçmeden önce ucu sivri bir çizim aletiyle 3 mm derinliği geçmeyecek şekilde çizim yapılabilir. Konturlar ve çizimleri çizerken tersten yapılan rölyef sık sık kontrol edilmelidir. Kontrolleri yaparken kompozisyonun genel birliği de çalışmanın niteliğini artırıcı özelliklerdendir. Genellikle desen rölyefin üzerinde kâğıtta durduğu görünümünden daha güçlü ışık ve gölgelere sahip olur. Bu farklılık nedeniyle rölyef kompozisyon açısından sürekli gözden geçirilerek abartılı biçimlerin düzeni sağlanmalıdır. Biçimlerin kenarlarında kalan düzeltme işlemleri kilin de özelliğine bağlı olarak rölyeflemeden sonra kilin birkaç gün bekletilmesi ile perdahlamanın niteliği ve biçimlerdeki estetik ölçek de mükemmeliyet kazanmaktadır. Rölyef üzerinde yapılacak çalışma biçimdeki istediğimiz mükemmelliğe ulaşıncaya kadar modelaj aletleriyle ya da tercih edebileceğimiz bir araçla (metal modelaj aletleri, parmaklarımız, dokusunu ya da izini alabileceğimiz her hangi bir nesne)devam ettirilmelidir. Çeşitli materyaller çeşitli biçimlerdeki hareket ve etkilerle mükemmel sonuçlar alınabilir. Bu konuda karar verip, üstünlük kullanacak kişi sadece sanatçıdır. Sabırla devam ettirilen ve amaca ulaşıncaya kadar sürdürülen bu süreç çalışmanın önemli bir aşaması olarak sonuçta izleyiciyle buluşacak bir estetiğe sahip olmalıdır.

Rölyefte yükleme yapmanın karşılığı, onu yükseltmektir, bu düşen veya karanlık gölgelerle koyu bölgelerin ortaya çıkmasına neden olur. Plastik açıdan değerlendirildiğinde ışık kaynağı ile ilişki içindedir. Göz ve beyin sabit olduğu halde, ışık değişken bir öğedir. Işığın şiddeti, eğimi ve rengine göre cisimlerin görünüşleri farklılıklar gösterir. Cisimlerindeki yüzeylerindeki pürüz, doku, girintiler, çıkıntılar ve kavisler ışık kaynağına göre farklı gölgeler oluşturur.” (Deliduman ve Orhon, 2006: 26). Çökük yer ile tepe noktasının gölgeleri birbirlerinden farklıdır. Çalışma yaparken bunların tamamlanmış gölge değerleri arasındaki ton farkları da düşünülerek diğer rölyef yüzeyleri ile ilişkide olduğu unutulmamalıdır. Konturlarda

rölyefte plastik denge ve birlik yanında diğerlerinden daha görünür olarak resimsel bir öge olarak rölyefe katılır (Şekil 1).

Geçmişte ve günümüzde birçok rölyef sanatçısı çizgiyi kabartma özelliği olarak kullanmaya devam etmektedir. Artut'a göre, çizgi, kütleyle bir sınır olmasının yanından gövdeyi boşluktan ayırarak onu belirterek vurgular. Aynı zamanda sistematik doku olarak ta uygulanabilmektedir (Artut, 2007: 144). Çizginin rölyefte kullanılmasının birçok şekli olmasına karşın fazlalığı da bizim kütle biçimleri ile ilişkisinde dengesiz bir üstünlük sağlamasına yol açabilir. Cosentino'ya göre yüzeye şekil vermek için henüz yumuşak çizilmiş resimler kil ilave edilerek alçak kabartma tasarımlar inşa edilebilir (Cosentino, 1990: 34) (Şekil 2). Çizginin, görsel vurguların etkileri ve gücü izleyiciyi o bölgede yoğunlaşma ile sınırlar. Bundan dolayı, konturu kullanırken (yükleme ya da çökertme zeminde) iyi bir gözlem yapılmalıdır. Kütle ve hacim sanatı, rölyefi bozan/çirkinleştiren/güzelleştiren plastik unsurdur. Eserin estetik bir nesne olması, sadece biçimin çizimine bağlı değildir, rölyefteki boyut, kütle ve eserin başlıca niteliği arasındadır. Doku, rölyefte anlamı tamamıyla değiştirip, farklı bir anlam algısı oluşturacak kadar rölyef için önem ahzeder. Doku alıştığımız yüzeyin karakterini esas kişiliğini çalıştığımız esere yansıtabileceğimiz bir öge olması ve plastik öğelerdeki ritim elemanı anlatım bulabilir (Şekil 3). Ritim sanat dilinde benzer plastik elemanların değişik oran ve yönlerde yinelenmesinden doğan bir devinim etkisidir (Gençaydın, 1993: 77; Ayaydın, 2009: 117).

Rölyefin bitirilme aşamasında kalıp almadan evvel, ihtiyaç duyulan kısımlar su ve sünger ile parlatılabilir. Bu işlem negatif pozitif ve birbirinden ayırmak istediğimiz alanlar için oldukça tercih edilen bir yöntem olmaktadır. Genellikle kalıplamada sonra yüksek olan yerlerin parlatılmasına bu yüzden kilde iken çukur yerlerin parlatılması tercih edilmekte iken çukur kalacak yerlerde parlatılabilir. Sanatçılar, rölyeflerde perdahlama ya da düzeltme yaparken kişisel tercihlerini, kullanmaktadırlar. Dokuların hareketli, izlenime dair yeni ışık değerlerin dokularla anlatımın tercih eden sanatçıların yanında, malzemenin doğal dokusunun taşımasından yana olan sanatçılar da vardır (Şekil 5, 9, 10, 12, 14, 16, 19).

Kille olan bütün aşamalar bitirildiğinde, döküm malzemesi ile esas modeli yapma işlemine geçilebilir. Kartonpiyer alçısı, polyester (kil kurumaya yakın bir aşamada döküm tercih edilmelidir) beyaz çimento ile karıştırılmış kum gibi birçok malzeme kullanılabilir. Kartonpiyer alçısı hızla donan bir alçıdır, heykel rölyef gibi

malzemelerin hem kalıplanmasında hem de model alımında kullanılmaktadır. Kolay karıştırılır nefes alan gözenekli bir malzemedir buna rağmen yüzeyi pürüzsüz olmaktadır. Dayanıklılığı fazladır. Yüzey sertliği eğer kurallarına uygun döküldü ise yüksektir. Alçının dökülmesinde temel ilke alanın içinde bulunan tanelerin karıştırılarak yok edilmesidir. Plastik bir temiz kaptaki karılmalıdır. Karıldıktan sonra üzerine yeni alçı ilave edilmemelidir. Harç iyi ve karışıp homojenize olduktan sonra birkaç dakika bekletilir. Rölyefin kenarları düzgün ve çitalama yapılır. Rölyefin yüzeyi zemin oluşturacak şekilde bir havuz oluşturulur. İyice karıştırılmış havuza tek bir noktadan dökme işlemi yapılarak , önce yüzeye dökülür. Burada film tabakası şeklinde yüzey tamamen kapatılır. Yüzeyde hava kabarcığı ya da karışmamış alçı olmamasına dikkat edilir. Boşluk bırakılmayacak şekilde havuz doldurulur. Havuzun yüksekliği yapmak istenen rölyefin kalınlığını belirler bu yüzden kalınlığa rölyefin çukur ve yüksek yerlerine göre karar vermek gerekir. Rölyefde, döküm malzemesi hacim/miktar olarak eksikse dökülen alçının dış yüzeyine çentik atılarak işaret konmalıdır. Daha sonra çentiğin üzerine tekrar döküm yapılır. Poliester su kaplarından araba tamponlarına kadar birçok alanda kullanılan malzemelerdir. Poliester kimyasal bir reçinedir ve çok sayıda türü ve uygulaması yapılır. Heykeltıraşlar için kullanışlı olmasından dolayı kullanılır.

Döküm, poliester aşamasında birbirine benzemektedir. Dökümde önce döküm malzemesinin akışkan sırası dökülür, daha sonra tam kurumadan bütün yüzey sıra ve kendirlerle güçlendirilir. Bunun üzerine de alçı 2 cm'den az olmamak kaydıyla dolaşılır. Bu dolaşmada kendiri /elyafı poliester batırarak sonuç almaya çalışılır. Bu işlemleri hızla gerçekleştirmek gerekir. Poliesterin hava şartlarından etkilenen bir yapısı vardır. “..döküm yapılacak yerin ısısı, poliester ve sertleştiricinin katalizör tazeliği yapılacak işin kalitesini etkiler” (Işingör, vd., 1986: 102). Poliester mermer tozu ya da üstübeçle karıştırılarak dökümde yapılabilir. Poliester alçıdan daha sağlam olduğundan inceliği azaltmak mümkündür (Şekil 4, 7, 8, 11, 13, 15, 17, 18, 21).

Alçıda ve poliesterde küçülme oranı düşüktür, buna rağmen döküm malzemesini dökmeden önce rölyefin kenarlarının kesileceği ve düzeltileceği düşünülerek rölyefin ölçülerinden biraz büyük olmasına dikkat edilmelidir. 2 cm büyük yapmak düzenli ve oranlı bir kenar ölçüsü bulmamıza neden olur. Uygulama sonucunda rölyef döküldüğü malzemenin tam sertleşmesinden sonra, çamurdan ayrılır. Esas modeli yıkama işleminde döküm malzemesinin bozulmaması için önlem alınmalıdır. Tam

kuruma gerçekleşmiş olmalıdır. Yıkama işleminin ardından döküm malzemesi, su bazlı boyalarla ya da sentetik/selülozik boya ile boyanacaksa tamamiyle kuruması beklenilmelidir.

6. SONUÇ

Rölyef sanatı plastik sanatların bir kolu olarak her geçen gün daha fazla yerde izleyenle buluşmaktadır. Rölyef sanatının anlatım tarzlarından olan yansıtmacı anlayışla ifade edilenler, herkesçe bilinmekte ve sevilmektedir. Rölyef sanatında yeni denemelere girmek, yeni arayışlarda bulunmak, birçok şekilde olabilmektedir. Tersten Kabartma da bu türden yeniliklere açık, doğaçlama ya ve açık bir teknik olarak sanatçılarca tercih edilmektedir. Birçok yönüyle sanatçılarca tercih edilebilecek bu teknik, estetik ve tekniğin bir ifadesi olacaktır (Şekil 20, 22).

KAYNAKÇA

- Artut, K., *Sanat Eğitimi Kuramları Ve Yöntemi*, Anı Yayıncılık, Ankara, 2007.
- Atalay, M.C., *International Symposium On Language And Communication: Research Trends And Challenges*, Mega Press, Erzurum, 2012.
- Ayaydın, A., Ed: Alakuş, A.O., Mercin, L., *Sanat Eğitimi Ve Görsel Sanatlar Öğretimi*, Pegem Yayınevi, Ankara, 2009.
- Clark,K., *The Potter's Manual, Complete, Practical-Essential Reference for All Potters*, Quarto Publishing, London, 1983.
- Cosentino, P., *The Encyclopedia of Pottery Techniques*, Headline Book Publishing, London,1990.
- Deliduman, C., Orhon, İ.B., *Temel Sanat Eğitimi*, Erhun Yayıncılık, Ankara, 2006.
- Gençaydın, Z., Ed: Eripek, S., *Sanat Eğitimi*, Anadolu Üniversitesi Yayınevi Eskişehir, 1993.
- Göğüş, N., *Çinicilik ve Seramik Teknolojisi, Orta Dereceli Teknik Öğretim Okulları*, Ankara Emel Matbaacılık, 1990.
- <http://peeepl.com/people>, 15 Mayıs 2012 de internetten indirilmiştir. (Eriřim Tarihi: 15 Mayıs 2012)
- <http://www.artnet.com>, 15 Mayıs 2012 de internetten indirilmiştir.
- Işıngör, M., Eti.E., Ashier, M. *Resim 1 Temel Sanat Eğitimi Resim Teknikleri Grafik Resim*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Web Ofset Tesisleri Ankara, 1986.
- Turani, *Sanat Terimleri Sözlüğü*, 6. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1995.
- Ünver, E., *Sanat Eğitimi*, Nobel Yayın, Ankara, 2002.
- www.anitkabir.org, 15 Mayıs 2012 de internetten indirilmiştir.
- Yılmaz, M., *Heykel Sanatı*, İmge Kitabevi, Ankara:1999.
- Yurtsever, H., *Uygulamalı Estetik*, Büro Tek Basımevi, Ankara, 1988.

Şekil 1 Heykel
Figure 1 Statues
Moore,H. / Reclining
Figure

Şekil 2 Heykel /
Figure 2 Statues
Moore,H./ Yorkshire
Sculpture Park

Şekil 3 Rölyef
Figure 3 Reliefs
Müridoğlu, Z. /Başkomutanlık Meydan Savaşı.
Anıtkabir

Şekil 4 Rölyef
Figure 4 Reliefs

Şekil 5 Rölyef
Figure 5 Reliefs

Şekil 6 Rölyef
Figure 6 Reliefs

Şekil 7 Rölyef
Figure 7 Reliefs

Şekil 8 Rölyef
Figure 8 Reliefs

Şekil 9 Rölyef
Figure 9 Reliefs

Şekil 10 Rölyef
Figure 10 Reliefs

Şekil 11 Rölyef
Figure 11 Reliefs

Şekil 12 Rölyef
Figure 12 Reliefs

Şekil 13 Rölyef
Figure 13 Reliefs

Şekil 14 Rölyef
Figure 14 Reliefs

Şekil 15 Rölyef
Figure 15 Reliefs

Şekil 16 Rölyef
Figure 16 Reliefs

Şekil 17 Rölyef
Figure 17 Reliefs

Şekil 18 Rölyef
Figure 18 Reliefs

Şekil 19 Rölyef
Figure 19 Reliefs

Şekil 20 Rölyef
Figure 20 Reliefs

Şekil 21 Rölyef
Figure 21 Reliefs

Şekil 22 Rölyef
Figure 22 Reliefs